

МЕЂУНАРОДНЕ МИГРАЦИЈЕ И МОБИЛНОСТ СТУДЕНАТА: НАУЧЕНЕ ЛЕКЦИЈЕ И МОГУЋНОСТИ УНАПРЕЂЕЊА

Број међународних програма мобилности студената значајно је порастао током последње две деценије, посебно након усвајања Болоњске декларације. Студенти су све више заинтересовани да барем део студија остваре у иностранству. Међународна миграција и мобилност студената бележе значајан раст у 21. веку. Према Унесковом институту за статистику, почетком 21. века у свету је било око два милиона студената који су отишли у иностранство да стекну универзитетску диплому, а за двадесет година њихов број се утростручио (Weber & Van Mol, 2023).

Упркос тако великом порасту, мало је студија које разматрају међународне програме мобилности студената и резултате (краткорочне и дугорочне) које остварују, као и могућу и остварену личну корист од учешћа у тим програмима, било да је реч о хуманом, економском, социјалном и културном капиталу.

Тања Ковачич и Лиза Моран у свом раду наглашавају потребу за истраживањима, која кроз перспективу међународних студената указују на значење интернационализације високог образовања, односно комплексне повезаности личних искустава и ширег друштвено-политичког, културног, економског и историјског окружења. Кроз иновативни приступ колаборативне аутоетнографије и издвајање важних животних епизода током свог међународног образовног искуства, ауторке откривају опипљиве афективне околности које обично остају невидљиве за оне који нису имали слично миграционо искуство. Између осталог, у раду се наглашава значај пријатељства и социјалне подршке у решавању проблема са којима се суочавају међународни студенти у свакодневном функционисању и подвлачи се потреба за бољом организацијом универзитета у земљи порекла и у земљи дестинације у ефикаснијој припреми студената за суочавање са изазовима које носи живот и школовање у иностранству.

Перспектива земаља порекла је веома важна, али и занемарена у истраживањима. Ово се посебно односи на везу између међународне мобилности студената, аспирација у грађењу каријере и/или будућег животног пута, или на суочавање са изненадним стресним ситуацијама, као што је пандемија ковида 19, или на случајеве и обрасце

¹ jpredojevic-despic@idn.org.rs

међународних студената из економски мање развијених земаља. У раду Марице Шљукић, Снежане Стојшин и Владана Видицког анализирају се услови студирања и живота у Бечу студената српског порекла. У закључку аутори издвајају факторе који испитивану групу из економски слабо развијене земље стављају у неравноправан положај у односу на колеге из земаља ЕУ, како у процесу стицања услова за упис на универзитет, тако и при покушају уласка на тржиште рада.

Веома је важно знати више о различитим факторима који олакшавају или ограничавају трансфере идеја, знања и пракси стечених током искустава студирања у иностранству. Стога је релевантно стећи боље увиде у то каква значења имају таква искуства у ширем животном контексту студентске популације. У том смислу, неке од важних тема, на које треба обратити пажњу, повезане су са процесима самоизградње у интеракцији са различитим културама: друштвени и културни идентитет, осећај припадности такозваној космополитској култури, процеси самоизградње и добробити у другој култури, улога пола и расе, као и породице из које потичу и њеног економског, друштвеног и културног капитала, итд. Полазећи од теоријске претпоставке о променљивости личног идентитета који је у сталном процесу обликовања зависно од друштвеног контекста у којем се појединац налази, ауторке Милица Весковић Анђелковић и Нена Васојевић у свом раду разматрају различите аспекте изградње идентитета и ставове испитаника према појединачним идентитетским компонентама. На примеру високообразованих повратника у Србију, који су се неко време школовали у иностранству, главни закључци рада, како ауторке наводе, упућују на нове облике разумевања властите личности испитаника, као и донекле преобликован професионални идентитет који је значајно подстакнут обогаченим социјалним капиталом током боравка у иностранству.

У истраживањима посебну пажњу треба посветити улози и вези између места/простора и капитала просторне мобилности – не само током студија већ и у оквиру аспирација након дипломирања и/или даљих миграционих путева. У том смислу, градови су у центру пажње, смештени између нација, држава, образовних институција, предузећа и корпорација. Јасна Петрић и Весна Лукић истражују емоционалну и прагматичну везаност међународних студената за град у коме студирају, уз поређење тих облика везаности за место из којег потичу. У закључним разматрањима потврђују се њихови заједнички именитељи у погледу емотивне везаности за град студирања и место порекла, затим у погледу критичког става према реалном стању физичког окружења конкретног урбаног простора и могућностима које нуди универзитетски контекст.

Као део глобално интегрисане економије, међународни образовни сектор постаје веома конкурентан. У надметање за таленте улазе нови „играчи“. Због тога је веома важно позабавити се односом између међународне мобилности студената, тзв. променљиве географије терцијарног образовања и глобалне економије знања. Нека истраживања показују да мобилност међународних студената, иако укључује све већи број земаља и доводи до промена у структури центра и периферије, постаје све неравноправнија и централизованија (Shields, 2013; Glass & Cruz, 2023). То наглашава потребу за развитком теоријских оквира који ће на свеобухватнији начин да објасне везу између све сложеније динамике академске мобилности, међународних институција

и динамике моћи укључене у сложене глобалне процесе (Shields, 2013), као и да укључе тзв. *agensy*, односно деловање појединаца у обликовање целокупног процеса.

Никола Леро у свом раду даје критички осврт на актуелне теорије о академској мобилности, наводећи да им недостаје холистички приступ. У наставку рада аутор износи прве обресе новог приступа и идентификује његове главне елементе. У тексту се наводи и да „Ови елементи захтевају вишедимензионалну анализу која учеснике академске мобилности препознаје не само као рационалне актере у капиталистичким подухватима високошколских установа већ и као емоционална бића која управљају комплексним односима моћи и културама“.

Стога, у склопу научених лекција и путева за унапређење, будућа истраживања треба усмерити на стицање дубљих знања о томе на који начин се са изазовима свакодневног живота између друштава порекла и дестинације, који су карактеристични за већину миграната (личне и емоционалне промене, експлоатација, социокултурне неједнакости, класне хијерархије, структуре моћи итд.), суочавају различите групе академске мигрантске популације. Такође, било би важно и боље разумети сличности и разлике у изазовима током студирања и академског рада студената и истраживача, са миграционим искуством и без њега, нарочито у економски мање развијеним земљама, као што је Србија.

На крају, али не и на последњем месту, желим да захвалим ауторима прилога, уредништву часописа, као и анонимним рецензентима, на лепој сарадњи и доприносу у припреми овог темата.

INTERNATIONAL MIGRATION AND STUDENT MOBILITY – LESSONS LEARNED AND IMPROVEMENT OPPORTUNITIES

(Translation *In Extenso*)

International student mobility programs have increased during the last two decades, particularly following the Bologna Declaration. Students are increasingly interested in spending at least part of higher education abroad. International student migration and mobility has reached enormous growth in the 21st century. According to the UNESCO Institute for Statistics, at the turn of the century there were 2.1 million students who went abroad to complete a full degree, while by early 2020s this number had grown to more than 6 million (Weber & Van Mol 2023).

Despite such a sharp rise, there are few studies on international student mobility programs and the outcomes (short- and long-term) and human, economic, social, cultural benefits derived from participation in international mobility programs. In their paper, Tanja Kovačić and Lisa Moran emphasize the need for research that, through the perspective of international students themselves, discusses the meaning of internationalization of higher education, that is, the complex link between personal experiences and broader socio-political, cultural, economic and historical circumstances. Through the innovative approach of collaborative autoethnography and highlighting crucial life episodes during the international educational experience, these authors reveal tangible affective circumstances that usually remain invisible to those who have not had a similar migration experience. Among other things, the paper emphasizes the importance of friendship and social support in solving the challenges faced by international students in their daily functioning, and underlines the need for a better organization of universities both in the country of origin and of destination in order to prepare students more effectively to face the challenges of life and education abroad.

In this respect, the perspective of the countries of origin is also very important, but still neglected in research. This especially stands for the link between international student mobility, career aspirations and / or future life paths, or dealing with sudden stressful

¹ jpredojevic-despic@idn.org.rs

situations such as the COVID-19 pandemic, or in the case of international students from low-income countries. In the paper by Marica Šljukić, Snežana Stojšin and Vladan Vidicki, the conditions of studying and living in Vienna are analyzed in relation to students of Serbian origin. The factors placing the examined group from an economically underdeveloped country in an unequal position compared to their colleagues from EU countries are singled out, both in the process of acquiring conditions for enrolment in the university, as well as in these students' attempts to enter the labour market.

It is very important to know more about different factors that either facilitate or constrain the transfer of ideas, knowledge and practices gained from international students' experiences abroad. Therefore, it is relevant to explore further the meanings of their experience within the broader context of their lives. Some of the important topics that we need to pay attention to are connected with self-construction processes in interacting with different cultures: social and cultural identity, sense of belonging to a so-called cosmopolitan culture, self-construction processes and well-being in another culture, the role of gender and race, family of origin and its economic, social and cultural capital, etc. Starting from the theoretical assumption about the changeability of personal identity, in a constant process of formation depending on the social context in which the individual finds himself, the paper by Milica Vesković Anđelković and Nena Vasojević discusses various aspects of identity construction and the respondents' attitudes towards individual identity components. On the example of highly educated returnees to Serbia who studied abroad for some time, the main conclusions of the article, as the authors state, point to new forms of understanding of the respondents' own personality, as well as a somewhat reshaped professional identity that was significantly encouraged by the enriched social capital during their stay abroad.

Moreover, special attention should be paid to the role and relation between places / spaces and mobility capital - not only during educational mobility, but within post-study aspirations and migration paths. In that sense, cities are in the centre of attention, located between the nations, states, educational institutions and firms. The paper by Jasna Petrić and Vesna Lukić explores international students' emotional and pragmatic attachment to the city where they study, with a comparison of those forms of attachment to the places they come from. In the concluding remarks, their common denominators are confirmed in terms of emotional attachment to the city of study and place of origin, then in terms of a critical attitude towards the real state of the physical environment of the specific urban space and the opportunities offered by the university context.

As a part of a globally integrated economy, the international education sector is becoming highly competitive. New competitors are entering the global competition for talents. Therefore, it is very important to tackle the relationship between international student mobility, changing geographies of tertiary education and global knowledge economy. Some studies show that the mobility of international students, although it includes an increasing number of countries and leads to changes in the structure of the centre and periphery, is becoming more and more unequal and centralized (Shields 2013, Glass & Cruz 2023). This emphasizes the need for the development of theoretical frameworks that will more comprehensively explain the link between the increasingly complex dynamics of academic mobility, international institutions and power dynamics involved in complex global processes (Shields 2013), as well as include agency, i.e. the capacity of individuals

in shaping the entire process. In his paper, Nikola Lero gives a critical review of current theories on academic mobility, stating that they lack a holistic approach. The author gives the first outlines of the new approach and identifies its main elements. The text also states that “these elements demand a multidimensional analysis that recognizes academic mobility participants not only as rational actors in capitalist enterprises of higher-education institutions, but also as emotional beings navigating complex power relations and cultures”.

Therefore, as part of the lessons learned and improvement opportunities, it would be important to focus future research on acquiring deeper knowledge of how different groups of the academic migrant population face the challenges of everyday life between the societies of origin and destination that apply to most migrants (personal and emotional changes, exploitation, sociocultural inequalities, class hierarchies, power structures, etc.). In addition, it would be important to understand better the similarities and differences in challenges during studies and academic work of students and researchers with and without migration experience, especially in economically less developed countries, such as Serbia.

Last but not least, I would like to thank the authors of the articles, the editor of the Journal, as well as the anonymous reviewers, for their good cooperation and contribution in the preparation of this issue.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Glass, C. R., Cruz, N. I. (2023). Moving towards multipolarity: shifts in the core-periphery structure of international student mobility and world rankings (2000–2019). *High Educ*, 85, 415–435. <https://doi.org/10.1007/s10734-022-00841-9>.
- Shields, R. (2013). Globalization and international student mobility: A network analysis author. *Comparative Education Review*, 57, 609–636. <https://doi.org/10.1086/671752>.
- Weber, T., Van Mol, C. (2023). The student migration transition: an empirical investigation into the nexus between development and international student migration. *Comparative Migration Studies*, 11 (5). <https://doi.org/10.1186/s40878-023-00329-0>.